

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. D. Ioannis Ivsti Lanspergii, Natione Bavari, Illvminati
Ac Religiosissimi viri, Carthusiae Coloniensis ante annos
centum Vicarii, & Magistri Nouitiorum laudatissimi Opera**

In Qvinque Tomos Distributa, à mendis expurgata, veteri integritati
restituta, & indicibus locupletata

De Tempore

Landsberg, Johannes Justus

Coloniae Agrippinae, 1631

XXV. post Trinitatem,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-47044](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-47044)

nemo enim nisi voluntarie peccat. Peccatum enim adeo est voluntarium, ut nisi sit voluntarium (dicente Augustino) non sit peccatum. Custodite igitur voluntatem vestram, maxime eam, quae est secundum rationem. Nam appetitus sensitivus & concupiscentia, non est voluntas (ut saepe numero quidam timorati & pusillanimes perperam putant) quando non sunt in ratione, sed in sensualitate. Iterum igitur dico: Custodite animas vestras, & rationalem voluntatem vestram, ut si quid etiam in carne mali senseritis, hoc inuiti sentiat, hoc est, non consentiat, sed velit libenter temptatione ac illo vitio carere & liberi esse. Dominus noster Iesus Christus vos illuminet, vos dirigat, vos custodiat, protegat & seruet ab omni peccato, dirigatque omnes actus vestros in beneplacito suo, qui cum Patre & Spiritu sancto est benedictus in secula, Amen.

Augustin.
Voluntas rationalis quomodo in temptatione custodienda sit.

DOMINICA XXV. LOCO EPISTOLAE LECTIO legitur Hieremiae vicefimo tertio.

Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominum iustum nostrum. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra: Visit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Visit Dominus, qui eduxit & abduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiecero eos illic. Et habitabunt in terra sua, dicit Dominus omnipotens.

PARAPHRASIS IN EANDEM EPISTOLAM.

Non prorsus abs re videri cupiam debet, quod in hac ultima Dominica (si quando vicefima quinta post Pentecostes octavas Dominica euenierit) loco Epistolae ex Hieremia lectio sumitur. Est enim Dominica haec Aduentui vicinior: idcirco memoriam Dominici seruat Aduentus. De quo Hieremias sanctus ita loquitur: Ecce dies veniunt, dicit Dominus. Ac si dicat: Certissime futurum est, quod suo tempore implebitur, ut suscitem, hoc est, ut concipi & nasci faciam ex David germen iustum, seu fructum sanctum. Hoc haud dubium de Christo intelligendum est, qui secundum naturam tunc erat nasciturus humanam ex Maria Virgine filius David, quemadmodum de illo Angelus quoque Mariae prae-nunciavit: Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius. &c. Et Paulus: Factus est, inquit, ex semine David secundum carnem. Vocatur autem Christus germen David iustum, id est, fructus, seu filius sanctus. De quo germine Esaias loquitur, dicens: Et erit in die illa, puta tempore Euangelicae legis, germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terra sublimis. Et regnabit rex in cordibus credentium per fidem, quia illi seruent ei. Quamobrem Ecclesia quoque in Euangelio regnum caelorum vocatur. Et Christum regem Esaias saepe numero propheta-tat, ut est illud: Dominus iudex noster, Dominus legislifer noster, Dominus rex noster.

Luce 1.

Roma 1.

Esa. 4.

Matth. 21.

Esa. 31.

ZZZZ 3 ipse

T. VI
21

ipſe venit & ſaluabit eos. Regnabit itaque rex & ſapiens erit, qui ipſa eſt ſapientia: & faciet iudicium & iuſticiam in terra. Si de iudicio diſcuſſio- nis meritorum & præmiorum intelligantur hæc verba, tunc futurum eſt adhuc iudicium hoc in nouiſſimo die. Si autem intelligatur de iudicio diſcretionis, quo inter bonum & malum, verum ac falſum diſcerni- tur, tunc iudicium Chriſtus hoc in terra fecit, impios & ſuperboſ incre- pandò ac deteſtando, bonos verò laudando. Hoc modo ad fidem, & ad ſuam gratiam quosdam miſericorditer vocauit, quosdam iuſtè dereli- quit: Diſcernit igitur inter præcitos & prædeſtinatos. De hoc iudicio loquebatur Chriſtus, quando dicebat: *Nunc iudicium eſt mundi, nunc prin- ceps huius mundi eijcietur foras.* In diebus illis, primi ſcilicet aduentus Chriſti ſaluabitur Iuda per paſſionem Chriſti & effuſionem ſanguinis eius. Siquidem, *quom exaltatus, inquit ſuero à terra,* non ſolum Iudam aut Iſraelitas, ſed patres omnes veteris teſtamenti, omneſque iuſtos, om- nes gentes: imò *omnia traham ad meipſum,* hoc eſt, à reatu omnium pecca- torum, ſi in me crediderint, omnes abſoluam: & quantum ex mea eſt par- te, ſi voluerint ipſi, eos ſaluabo. Quodenim multi damnantur, ex culpa illorum eſt, quia redempti ſunt, & ſi vellent redemptionis ſeſe huius par- ticipes facere, ſaluarentur. Itaque omnia trahet ad ſe Chriſtus, & omnes qui ſequi volunt eius tractum. Trahet autem electos omnes efficaciter, quia nemo eos de illius rapiet manu. Ideo ſaluabitur Iuda, id eſt, quiſ- quis conſitetur Dei Filium Dominum Ieſum Chriſtum ore, corde & di- lectione: & Iſrael populus Iudæorum habitabit confidenter, in tempora- li pace, tempore ſcilicet aduentus Chriſti, quod fuit ſub Octauiano Aug- uſto: aut ſpirituales Iſraelitæ in Chriſtum credentes, habitabunt confi- denter, propter ſpem felicitatis æternæ ſecuri in Chriſto. Et hoc eſt nomē, quo germen illud ex Dauid ſemine natum, electi & in illum credentes vocabunt: Dominus iuſtus noſter. Dominus propter diuinitatem, & noſter, propter aſſumptam humanam naturam noſtram. Propter hoc, id eſt, pro- pter incarnationem Chriſti, & aduentum Meſſiæ, dicit Dominus *Ecce dies veniunt, & non dicent poſt hæc vltra: Viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti.* Olim enim dum grande quid adſruere vellent, ſic loquebantur Iudæi. At poſt illos dies, hoc eſt, poſt incarnationem, paſſi- onem, reſurrectionem, & aſcenſionem Chriſti, veniet in obliuionem me- moria huius temporalis eduſtionis de Aegypti, & maiori beneficio minus obliterabitur, quia tunc non dicetur: Viuit Dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed, Viuit Dominus qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra Aquilonis, & de cunctis terris ad quas eiecaram eos illuc. Hoc eſt, Viuit Dominus, qui de cunctis locis adduxit ſemen do- mus Iſrael ad fidem per quam Chriſto ſpiritualiter adunati ſunt. Quod beneficium redemptionis ſuæ, vocationis ſuæ, adoptionis ſuæ & iuſtifi- cationis ſuæ ab illis tanti æſtimabitur (quod reuera magni eſt æſtimandum), vt in huius comparatione priorum beneficiorum, puta eduſtionis de Aeg- ypto, liberationisquæ de Babylone, non ſit memoria.

Ioan. 12.

Ioan. 12.

Dampnari ho- minea ex ſua culpa.

Ioan. 19.

Lucz 1.

EXEGE-

DOMINICAE XXV. POST TRINITATEM.
EXEGESIS EVANGELII EIVSDEM DOMI-
nicae XXV. post Dominicam S. Trinitatis, Ioan. VI.

635

Anno superiori quam Christus passus est, quo Herodes decollauerat Ioannem propter Herodiam vxorem, venientesque discipuli dicerent quae facta essent Ioanni, abiit Iesus a Iudaea trans mare Galilaeae ad locum desertum, quo eum discipuli tunc secuti, turbaeque multae. Subiit igitur in montem Iesus, non ob aliud quam quia locus ille tam contemplationi, quam praedicationi idoneus erat. Cumque ibi esset, subdit Euangelista Ioannes ea verba, quae hodierno leguntur pro Euangelio:

Matth. 14.
Marc. 6.

Quum subleuasset oculos Iesus, & vidisset, quia multitudine maxima venit ad eum,

Videte pudicitiam Domini Iesu, videte continentiam oculorum, videte denique morum Iesu honestatem. Non enim erecta ceruice, nec oculis incedebat vagis Dominus Iesus, sed vultu verecundo & humili: non quod sibi, sed nobis timebat, si oculis vagis colligeremus, vnde tentaremur. Exemplum igitur continentiae in seipso praebuit nobis. Itaque subleuasse oculos dicitur, quia illos ante continuerat, nec ociose leuabat, sed animo & voluntate miserendi. Ter quaterve legitur Dominus leuasse aut potius subleuasse oculos, non quod saepius non leuauerit, sed quod sacra historia Euangelica quadruplicem referat occasionem, qua oculos Christus subleuauerit. Primo enim oculos leuasse refertur in discipulos, sermonem in monte de octo beatitudinibus facturum. Ibi enim scribit Lucas, quod eleuatis oculis in discipulos suos dixerit Iesus. Beati pauperes quoniam vestrum est regnum Dei. Hic erit respectus charitatis & zeli, quo certe docuit nos in eos, quos instruere debemus, sollicito oportere respicere, quo nihil eorum quae ad salutem eis necessaria sunt, raceamus, nihilque negligamus. Docetur enim beatitudinem, Euangelicamque perfectionem, leuauit oculos in discipulos suos pro serio zelo, intentioneque vehementi docendi perfectionem. Ita nos tanto congruit seruire praedicare, vt intuendo simul ac loquendo verbis ac nutibus aliorum prouocemus attentionem, aliorumque animos excitemus. Quicquid enim in seipso non arserit, aliud non accendet. Nisi ergo in nobis flagret primum charitas, ex nobis eadem ardens non potest transire in alios. Secundo, leuauit hic oculos in turbam esurientem, qui fuit respectus compassionis & misericordiae, quo simul nos docuit benignè respicere in pauperes. Qui enim videt se pauperiorem, aegrotum, aut calamitosum, interroget se, quamobrem se praetermisso tristitia haec illi misero acciderit? Quare illi potius, quam sibi Deus calamitates has dederit? Videt illum tristem & lugentem, se videt sanum, letum & alacrum illum pauperem & aegrotum, se viuentem & abundantem: postremo, illum innocentem, se reum, iniquum, ingratum & noxium. Nunquid non iure mirabitur & puerbit? Itaque fili, cum conspexeris inopes & afflictos, dic tibi ipse: Quid feci ego, aut quis sum, aut vnde hoc merui, vt similis me non apprehenderit inopia, similis non compresserit calamitas quae premit illum? Si filius es principis, si magnatum vnus aut optimatum filius, interroga te: Vnde hoc mihi vt claro de sanguine ego, quod potentibus & honoratis, quod diuitibus

Oculorum
continentia
in Christo
quanta.

Oculorum
Christi quad-
ruplex suble-
uatio quid
nos doceat.
Matth. 5.
Luc. 6.

Prædicandum
quanto sit
cum seruo-
re.

ZZZZ 4 deni-

T. VI
21

deniq; parentibus natus sum? quod non opilionis sum natus filius: Nulla profecto in te causam inuenies, de qua exultes, sed de qua timeas. Vide igitur ne extollaris, quia à Deo hæc recepisti. Sed magis propterea humiliare & time (quod iure ac merito tibi formidandum est) ne receperis bona in vita tua, postea deuoluendus in æterna mala. Non sine causa est, si superbo tibi, si tibi luxurioso hic adeo parcitur. Dic igitur tibi ipsi: Ne forte peccata mea à deo grandia sint, aut adeo sim indignus ego, qui in hac non merear vita cum electis Dei torqueri, sed hic consolari, & perpetuo post hanc vitam cruciari. Hæc, inquam, coram Deo, & ad ipsum mente conuersus tracta (non tecum solus ne generetur in te dissidentia). Sed ante Deum hæc siens expenda, illi hoc conquerere: & senties, quia tui humiliationem consolabitur. Nemo igitur se extollat, sed inde potius humilietur, quod præ alijs hominibus abundet diuitijs, aut singularibus Dei donis, puta, robore, uenustate, honore, fauore & gratia. Nescit enim homo placeat ne in his Deo nec ne, certus quod omnes Dei amici per multas tribulationes transierunt fideles. Ideo hæc caduca temporalia quæ abundanter habere, non est salutis aut felicitatis indicium, sed potius timoris maxima iustissima quæ esse debeat occasio metuentis, ne ideo sibi hæc eueniant (vt dixi) propterea quod æternis cælestibus non sit dignus. Manifestum est quod Dominus dicit: *Beati paup. res spiritus, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Hoc non diuitibus dictum est, quia uisus & diuites non sine exclusi, cum non dixerit pauperibus, sed pauperibus spiritu: quo colligunt etiam possunt rebus diuites, spiritu pauperes. Veruntamen vt rarissimus diuitum quisque est spiritu pauper, ita rarissimorum etiam diuitum est regnum celorum. Tertio, leuasse oculos inuenitur, quando uoluit miracula facere, vt de Lazaro resuscitando legitur, & non raro id ipsum creditur, egisse facturum miracula, quo admonere nos uoluit opera bona facturos, vt auxilium petamus à Domino Deo salutari nostro: admonemur in illum solum sperare, illi soli confidere, illi bona nostra omnia soli ascribere, credere cum Paulo, quod non sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed Deum in nobis operari & uelle perficere. Quarto, Ecclesia credit Dominum Iesum institutum sacramentum corporis & sanguinis sui, eleuatis oculis respexisse in cælum. Sic enim Canon habet: Et eleuatis oculis in cælum ad te Deum Patrè suum omnipotentem, tibi gratias agens. Quo inuatur, quo amore, quo desiderio & ardentissima sui feruere debeamus ad Deum, & ad cælestia, hoc sacramentum suscepturi. Quinto, leuauit oculos dum uoluit orare. Siquidem dulcissimum suauissimumq; illum sermonem, quem post cenam coram discipulis habuit, legitur oratio terminasse. Nam, vt Ioannes scribit, post longam exhortationem tandem Dominus Iesus subleuatis oculis, dixit: *Pater, glorifica Filium tuum, &c.* Admonemur autem ibi oculos animæ interiores in oratione ad Deum leuare. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Vbi diligis, illuc libèter respicis. Quod in precio habes, obseruas, quomodo scriptum est: *Si, ut oculi ancille in manibus domine sue, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Eam ob rem quo puros & intentos sibi redderet nos in oratione, hortatus est nos ingredi cubiculum, & clauso ostio sensuum & affectionum externarum, orare Patrem in abscondito, quo curæ cogitationumque

Ecclesi. 9.
Actor. 14.

Matth. 5.

Ioan. 11.

1 Cor. 3.

Ioan. 17.

Oculi anime
ad Deum le
uandi qui in
oratione.
Matth. 6.
Filim. 12.
Matth. 6.

numquē distrahentium tumultus, sollicitudines, inclinationumquē malarū strepitus excludantur, & Deus adorandus solus sit in corde tuo.

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducant hi? Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset factururus.

Ostendit Dominus Iesus paupertatem suam, ac si diceret: Nobis non est pecunia, turba ieiunijs est fatigata, illam refici oportet. Vnde ememus panes Philippe, vt manducant hi? Quid præbes consilij? Poterat certe Dominus Iesus, imo volebat turbam hanc sine pecunijs quibus emerentur panes & escæ, pascere, tamē ita interrogauit, vt ex hac interrogacione, nobis manifestaretur Iesu paupertas quanta esset, manifestaretur denique quod panum hic erat defectus, & quia desertus erat locus, & humano modo succurrendi impossibilitas. Dicit itaque: Vnde ememus panes, vt manducant hi? Vere pijsimam erga nos suam sollicitudinem ostendit, quam pro nobis habet, qui ad se perinde ac ad patrem nos omnia vult nostra commendare. Propterea quoque dicit Psalmista: *lacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet.* Non ita iactes, vt laborare, conari, operariquē tuam salutem nolis, aut vt dormiens stertas, ocioque vaces: sed ita iacta, vt nihilominus interim tu quoque opereris. Nam si operaris tuam salutem, noxia vitans, & animæ salutaria, corpori vero necessaria quærens, ipse te enutriet, ipse te pascet, qui te fecit. Quicquid tu non potes, hoc ipse potest supplere: modo vt illum præ oculis habeas, & præ omnibus quæras.

Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri: Est puer vnus hic qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tantos?

Omnia hæc colloquia Christus excitabat ne miraculum potestate aliqua aut subuentione humana credatur factum, sed virtute diuina. Intelligatur necessitas edendi & esurientium fames, turbæ multitudo, defectus panis (in tanta enim multitudine panes tantum quinque inueniebantur, & duo pisces) pecuniarum quoque apud Christum penuria: quæ si etiam non fuisset, non erat tamen comparandi emendique locus. Hæc omnia vt fierent manifesta, interrogando Christus voluit reuelari, antequam faceret miraculum. Neq; enim vt miraculū fuisset habitū, nisi fuisset diligentia magna inuestigatū inuentumq;, quod præter quinque non fuissent alij panes in turba. Vterque verò Apostolus humana tantum prospiciens cogitabat ac loquebatur via, scilicet naturali non posse turbæ subueniri. Atque ideo non verbis, sed opere eos voluit erudire Christus, & ne humanum in se duntaxat virtutem, sed multo magis virtutem attenderent diuinam.

Dixit ergo Iesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt igitur viri numero quasi quinque milia.

AAAAA

Videtur

T. VI
21

Obedientia
simplex A.
postolorum
& turbæ.

Videtur qua reuerentia obediebant Apostoli Christo, qua etiam obedi-
entia acquiescunt turbæ. Nemo interrogat cur discumbere iuberetur, quam-
uis scirent panes deesse. Nemo leuitate vsus dixit: Quid discumbendum est
cum desit ad edendum panis? cum nihil supersit quod manducetur? Vna o-
mnibus fuit cura, Christo obedire, itaque qui discubaturi sedebant populi,
Apostoli quoque simplicitate vsi, in Christi verbis nihil discutunt, sed Chri-
sti opera venerantur, atque quid nunc agere velint expectant. Interrogauit
enim primum, an subsidium adesset humanum: quod cum non adesse com-
pertum est, vsus est miraculo. Exigebat hoc non solum necessitas esurientiu-
um, sed & sequentium turbarum deuotio. Siquidem adeo spirituales esuri-
ebant cibum, verbum Dei, vt cibi corporalis hætenus fuerint oblitæ: & re-
ficiendo mentes consolarentur de inedia temporali.

Acceptit ergo Iesus panes: & cum gratias egisset, distribuit
discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebant.

Videtur hic quantum conuiuium fuerit Christi: quinque milia viro-
rum suæ apposuit mensæ, præter alios. Quot enim ibi aderant mulieres,
sexus deuotior? quot paruuli? Verum oculi omnium in te sperant Domine, & tu
das illis escam in tempore oportuno. Vide præterea quas hoc conuiuium habue-
rit conditiones, vt imiteris. Prima eius fuit conditio quia necessaria ra-
tionabilis quæ erat causa quare fieret, puta esuries turbæ, & inopia, quia ni-
hil inueniebatur edendum. Si huiusmodi conuiuias tu in domum tuam in-
trodixeris, qui non habent, aut vix habent aliud quod comedant, be-
nefacis. Hoc enim conuiuium est quod Christus suadet de non vocandis
amicis & diuitibus, qui habent vnde retribuunt: sed vocandos hortatur
inopes, cæcos & claudos, qui non habent quod retribuunt: quædo quidem
pro illis retribuetur tibi inquit in retributione iustorum, ne absque pre-
mio te putes manere, tamen hic in illis tibi fortasse videatur opera perdi-
ta. Nolo tamen putare quod omnia alia conuiuias damnem, sed quod di-
scrimen esse dicam magnum inter conuiuium quod propter Deum instru-
itur, & quod pro honestate & cultu fit amicorum. Pro conuiuio quod fa-
cis ex misericordia & compassione, recipies mercedem à Domino: quia re-
tribuetur tibi in resurrectione iustorum. Porro, pro conuiuio quod pro
amicis instruis, ab hominibus recipies etiam mercedem, puta gratiam, be-
neficia, obsequia, fauorem & huiusmodi humana ac peritura. Secunda
conditio huius conuiui, est quod Christus gratias pro illo egit Deo. Quo
intelligitur Dei laus pro collatis Dei beneficijs deuotè à nobis agenda,
Hic quoque confirmatur religiosa consuetudo piorum hominum, qui
ante cibum sumendum, & post sumptum cibum orant, gratiasque a-
gunt Deo. Nam ante cibum orant, vt creatura Dei à nobis sumenda san-
ctificetur in verbo, iuxta sententiam Apostoli: condecatque nobis in sa-
lutem tam animæ quàm corporis: post cibum pro suscepto beneficio gra-
tias agunt Deo. Ab hac consuetudine heuones, epulones, & quidem qui
nobiles vocantur, impij ac leues homines dissident, qui neque Deum,
neque pietatem curant: imo nec ante prandium orant, nec postea Deo
gratias agunt. Parentum religiosorum Deumque timentium hic mos est
(vtinam

Psal. 144.

Conuiuij
Christi condi-
tiones imita-
biles quæ
sunt.

Lucæ 14.

Gratiis quid
fit ante cibū
& quid post.
1. Timot. 4.

(uinam esset omnium) prolibus ne morsum quidem panis dare, nisi primum totiesq; orauerint, quoties aliquid à matre sunt accepturi. Tercia conditio, est indigentia iusta. Hæc conditio supra in prima conditione inserta est, longè tamen ab ea differt. Nam illa est vt propter Deum fiat hoc conuiuium: hæc verò exigit vt his exhibeatur, vbi vrget necessitas. Hic considerandum quoque est, si consanguineos habeas egenos, illos iuste & pietatem præ alijs inuitas aut pascis: non quia tui consanguinei sunt, sed quia pauperes, quibus vel ex natura plus caritas debet, sunt.

Parentum
piorum mos
laudabilis.

Quarta conditio, est temperantia. Vis scire huius conuiuii appositam delicatam preciosaque fercula? Panis hordeaceus & piscis totum est, quod his appositum & quod auctum est. Et tu paruis impensis pauperum potes alere classes, quibus vnâ mensam diuitum reficere non potes. Facigitur tibi amicos de mammona iniquitatis, quia, vt dixi, modicis impensis multos reficies, nec grauaberis si conuiuiorum tibi aliorum interdixeris sumptus. Cæterum, gaudeant hic Christo conformari pauperes, quia optimus hic est panis hordeaceus, quem Christus rex regum & Dominus dominantium manducat. Quinta conditio ibi fuit significatio magna, nam conuiuium hoc sub dio fuit celebratum, & super scœnum. Sedere in terra sub dio, & corpore in terra quiescere, animo autem leuare ad Deum, sic vt Apostolus dicit: Nostra autem conuersatio in cælis est. Tu qui mercator es domi cum vxore & liberis. Pari modo, si corpore tu in mensa recrearis, animus tamen tuus non separatus, sed coniunctus maneat Deo. Deinde sedere super scœnum, est dominari & suppressere sensualitatem, quæ in scœno significatur. Omnis enim caro scœnum. Nam si sensualitas in te dominatur rationi, non tu super scœnum sedes, sed scœnum iacet super caput tuum. Lucæ 19.
Apoc. 6.
Philip. 3.
Esaiæ 40.

Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, quæ superfuerunt his, qui manducauerant.

Sexta hic huius conuiuii conditio describitur, quæ est sufficientia plena. Narrantur enim impleti seu saturati, vt nullum amodo quærerent cibum. Non enim ferculorum eos multitudo, nec varietas epularum nec apparatus eos satiauit, sed parsimonia sancta, sobrietas & bona voluntas: quæ uis dubium non est hoc Christi conuiuium saporem dedisse mellitissimum atque suauissimum manducantibus. Septima conditio, est prudentia: nam fragmenta iussit Christus colligi, ne maneat quod pereat, aut non ueniat in pauperum consolationem. *Quod superest, inquit, date elemosynam, & omnia munda erunt uobis.* Dent alij hiltrionibus, alij musicis, alij canibus ciborum reliquias: tu uens Christi consilio, da pauperibus vt thesaurum habeas in celo. Lucæ 11.

Illi autem homines cum uidissent, quod fecerat signum,

AAAAA 2 dice-

T. VI
21

dicebant: Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum.

Deut. 1.

Nondum plenè erant illuminatæ turbæ, quia nihil de Christo supra hominem sapiebant. Nihil de diuinitate eius intelligunt, prophetam existimant eum scilicet, quem Moyses venturum prædicens, ait: *Prophetam de fratribus, suscitabit tibi Deus, &c.* Prophetam nominat venturum Messiam seu Christum. Hunc enim esse cogitabant turbæ, tametsi quod filius quoque esset Dei ignorarent. Vos charissimi filij, viuite & percipite Dei dona in sobrietate, cum humilitate & gratiarum actione, ex his quæ vobis Dominus dedit. Et si quem ad vos miserit, quia fortasse domi non habet quod comedat, participem illum facite bonorum vestrorum. Quid dico bonorum vestrorum? Bonorum Dei. Non enim dedit vobis, vt sint vestra hæc temporalia, sed tantum vsum vobis eorum & dispensationem commisit. Nec ad vsum duntaxat vestrum putetis vobis commendata bona temporalia, sed in vsum etiam aliorum, ea maximè quæ supersunt, aut superesse possunt vobis. Adeo enim liberalis est Deus, vt cum vobis dederit quod administratis egenis, nihilominus quasi vos de vestris rebus erogassetis aliqua in pauperes, imputabit vobis Dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula, Amen.

SERMO IN EADEM DOMINICA.

De speciebus gula.

Psal. 59.
Psal. 94.

VNde ememus panes vt manducet hi? Ioannis sexto. Quam benignam, quam paternam sollicitudinem pro nobis habeat Deus, hinc liquet, quod Dominus noster Iesus Christus Dei Filius etiam hic in terris constitutus, sollicitudinem gesserit turbæ vndecunque collectæ, ne illis desit quod pertinebat ad corporis necessitatem: quasi enim omnes genuisset sic amabat. Et quid dico, quasi omnes genuisset sic amabat? Nonne ipse est qui fecit nos? Nonne populus eius & oues sumus pascuæ eius, & opera manuum eius? Dicit ergo ad Philippum Dominus: Vnde ememus panes vt manducet? Vide mirabilem Domini dispensationem. Quis creauit cælum & terram? Quis dat solem & pluuiam & fecunditatem terræ? Quis nobis dat fruges, quis istos tandem nobis coquit in panes? Nonne Dominus Deus noster? Hic cum tantus esset, non tamen dedignatus est ad nos in miserias venire nostras. Venit huc ad nos tantus Dominus & potens, venit propter nos quoque, sustinuit famem, passus est inediam. Et quid iniuriarum, contumeliarum, pœnarumque non sustinuit? Egenus hic vixit. Non habuit agrum hic aut domum, cuius sunt omnia, & à quo dantur omnia. Non habuit fruges, non villam, nec aliquid proprium. Hospes & incola atque tanquam aduena hic fuit in mundo. Quid dicam? Emit panes à mortalibus, qui mortales cunctos, qui cæli volucres, qui bestias agri, qui denique mundum pascit vniuersum. Hic igitur cum sit tantus, pro mortalibus est sollicitus, dicens: Vnde ememus panes, vt manducet hi? Pauit, vt hodie legimus, quinque millia hominum, qui quotidie mundum pascit vniuersum, qui dat iumentis escam ipsorum & pullis

Psal. 144.

Et pullis coruorum inuocantibus eum. Pascit nos hic corporali cibo, qui pascet nos caelesti conuiuio in aeternitate: faciet enim tunc seruos suos discumbere, & transiens ministrabit illis. Ipse quoque erit nobis cibus, quia *haec est uita aeterna*, inquit, *ut cognoscat te Deum uerum, & quem misisti te sum Christum.* Qui ergo ad illud caeleste conuiuium appetit venire, ea quae Christus hic in se monstrauit, ea quae docuit, debet imitari. Debet, inquam, huius se Euangelii documentis conformare. Primo namque seculum, hoc est, seculi amorem & implicationem necesse est eum relinquere. Per amorem seculum hoc ingressi sumus, amore in seculo retinemur, hunc amorem mortificando seculum egredimur. Oportet igitur te renunciare uanitatibus mundi, oportet audire Dei uerbum, quod Christiane orthodoxeque praedicetur, & quo instruaris ad itinera caelestis uiae. Quod nobis significatur in uerbis hoc Euangelium praecedentibus, quibus Christus abiisse narratur per mare Galilaeae. Secundo itaque necessarium est, ut tribulationes, amaritudines, tempestatesque huius uitae intrepidus pertranseas, quod est mare Galilaeae transire. *Omnes enim qui pro uoluntate uiuunt in Christo persecutionem patientur*: signumque certissimum electionis est diuinae, hic bona agere & mala pati.

Tertio, tuam te abdicare uoluntatem, & Christi eruditionem sequi, necesse est. Neque enim quamdiu in propria uiuis uoluntate, iuxta desideria carnis, potes placere Deo. Si igitur tu non places Deo, nihil potes operari quod Deo placeat. Non enim opera placent Deo, si operans displicet. Propria est uoluntas, quae tibi cum Deo non est communis. Verbi gratia: Tu gloriam hominum quaeris, quia hanc diligis. Itaque cum Deus te esse uelit humilem, tu uis esse superbus. Discordat uoluntas tua, quae tibi propria est, à Dei uoluntate. Nam si tu ipse quoque uelis esse humilis & contemptor gloriae, iam concordas Deo, nec propriam, sed communem cum Deo habes uoluntatem. Hoc modo circa alia omnia quoque est sentiendum. Quarto, quia ex compassione esurientis turbae Christus sollicitus suo modo fuit, hoc est, sollicitus se ostendit: ita compati, & alienam miseriam, perinde ac propriam sentire te conuenit, illique quomodo subuenias sollicitum esse. Habent enim opera misericordiae praeter alijs felicem promissionem à Deo. Quinto, quia non solum ex misericordia, sed etiam ex uirtute seu ex potestate miseris subuenit. Nam pauit esurientes, tam potenter quam misericorditer, ut nos quoque ea quae proximis nostris impendere possumus ad eorum necessitatem, impigri simus. Itaque quia Philippus aliud non sciuit consilium, neque Andreas, quam turbam esse adeo grandem, ut modica pecunia non sufficeret. Apud Christum uero & Apostolos haudquaquam tantum fuit pecuniarum, quibus turbae etiam si adessent panes possint comparari. Philippus namque ducentos non sufficere dicebat denarios, ut uel quid modicum quis perciperet, quasi diceret: etiam si ducentos haberemus denarios, quod longè est à nobis, non tamen inde tot emi possent panes, ut uel modicum quisque de turba haec gustando refocillaretur. Andreas uero prorsus desperatiue loquitur de quinque panibus, qui nihil inter tot homines conferrent. Ceterum, Christus non consilium quaerebat, sed nobis rerum conditiones, quo miraculum agnosceretur manifestabat. Iussit ergo homines discumbere: deinde quinque accepit panes hordeaceos, fecitque eos distribuere.

Lucæ 12.

Ioan. 17.

Conuiuio caelestis quomodo quis particeps fiat.

Seculum quo pacto uincatur relinquendum sit.

Tim. 1.

Math. 17. Voluntas propria quaerit dicitur.

AAAAA 3 bui, &

T. VI
21

bui, & frangendo, distribuendo, edendoque multiplicari. Comederunt itaque & saturati sunt. Et quo saturati crederentur, super fuerunt duodecim copiam fragmentorum siue reliquiarum. Hoc est solumne conuiuium, quo Christus tuos patit conuiuias. Apposuit eis panes hordeaceos & pisces. Huiusmodi refectio quoque naturæ & fami sufficiebat. Noluit feruire Christus gulæ, sed necessitati, quamuis credendi sine tam panes quam pisces supra modum gustui fuisse humano propter miraculum suaues. Quoniam autem multi formiter in edendo bibendoque peccatur (quamuis nunc de ebrietate hic nihil dicendum sit) quantum gulæ peccatum attinet, non abs reputandum est, species seu conditiones sex, quibus gula peccatur, recensere. Itaque prima species gulæ est, ante tempus ordinatum aut nimis manè concedere. In Dominicis diebus & diebus feriatis tempus legitimum est, non sumere cibum absque necessitatis aut infirmitatis causa, nisi auditum fuerit diuinum officium. At verò ieiuniorum tempore vsque ad nonam, qua Dominus in cruce expirauit, quæ fuit hora tertia post meridiem, iustum fore ieiunare. In meridie enim ad crucem fuit affixus, quæ vocabatur tunc sexta hora (quod hymnus quoque qui ad sextam cantatur indicat) qui tribus horis vsque ad nonam ibi pendens, eadem hora, quæ modo in Germania nobiscum vocatur hora tertia post prandium seu post meridiem tradidit spiritum. Si enim iuxta horarum distinctionem ex Euangelio de operarijs conductis in vineam dies partita fuerit, hora vndecima vsque ad duodecimam, vltima erit hora diei, qua dies operandique tempus finitur, vt parabola illa Euangelica habet, vbi dicitur: *Cum sero factum esset, dixit paterfamilias procuratori vineæ: Voca operarios, & redde illis mercedem, & cætera.* De nouissimis verò qui hora vndecima venerant, dicitur in fine diei: *Hi nouissimi vna hora opus fecerunt: ergo cum non sit ab vndecima vsque ad duodecimam nisi vna hora, sequitur horam duodecimam apud Iudæos finem fuisse diei.* Si autem duodecima hora finitur vltima hora diei, ergo sexta erit merides. Nam Christo dicente. *Nonne duodecim sunt hora diei,* clarum est Iudæis hunc morem tunc horas distinguendi fuisse. Itaque sexta hora apud illos merides est, qua Dominus est crucifixus. Hora verò que nobis Alemanis est hora tertia post meridiem, vocabatur à Iudæis hora nona, qua Christus tradidit spiritum. Ad illam itaque horam deberemus ieiunare. At quia quotidie homines efficiuntur infirmiores, consuetudo Ecclesiæ habet, vt horam nonam anticipet ponatque in meridiem, tuncque tempore ieiuniorum comedat. Inde multos contingit errare, putantes meridiem Iudæis fuisse nonam, propterea quod tunc nona anticipata cantatur, existimantesque tunc Dominum mortuum, quando fuit crucifixus: quia reuera hora sexta (vt dixi) erat merides, quo Dominus est crucifixus: & quæ nobis est hora tertia post meridiem, erat illis nona qua Christus tradidit spiritum: & hora duodecima finiebatur dies. Apud Iudæos namque non omni tempore æquales erant horæ, sed nunc longiores, nunc breuiores iuxta diem naturalem, vel longiorem vel breuiorem in æstate aut hyeme. Hæc obiter dico propterea quod cæperam dicere diebus esse ieiuniorum prandium differendum ad horam nonam, quam tamen hodie per anticipationem cantamus circa meridiem, quæ potius & reuera est hora sexta, ita tamen satisfacimus consuetudini & intentioni

Gulæ species sex quas finit.

Ioan. 9. Ieiuniorum tempore quarta hora cibus sumere licet.

Matth. 20.

Ibidem.

Ioan. 11.

ioni Ecclesiae, quae videtur hoc approbare. In quadragesima vero vltra nonam nobis ieiunandum foret (sicut Canon exprimit de Consec. distinct. V. cap. Quadragesimo) vsque ad vespas.

Veruntamen pari modo vespas hodie anticipamus: nam circa meridiem per solutis nonis & missa, eadem absoluiamus vt aliquo modo ad vespas cantatas, non ad tempus vespas ieiunasse videamur. Qui infirmi sunt, qui debiles sunt, & valetudinarij, qui pueri sunt & infra aetatem, qui etiam senes sunt, & supra aetatem, qui denique pro mercede operantur, panemque suum lucrantur manibus. Item praegnantes, lactantes, pauperes, qui fixum certumque non habent prandium, & huiusmodi non vrgentur ad ieiunandum, nisi quantum volunt & possunt. Et ideo cum multiplex sit homini excusatio ieiunandi, nemo alium iudicet, nemo condemnet, nemo scandalizetur faciliter, quia alterius cor, alterius necessitates & onera excusantia aut infirmitates potest videre nemo. Quare dum comedentem die ieiunij quis viderit, cogitare debet illum, & vnumquemque esse suae salutis memorem, nec aliter illum quam Deo possit respondere facientem.

Veruntamen ad gulam nihilominus pertinet (nisi aliqua rationabilis subfit causa) manere antequam orationes praecesserint antequam diuina sint audita, festinare ad cibum: eos praesertim qui ocio vacant, vt si quis veluti ex lecto veniens, mox velit comedere. Pertinet item ad hanc speciem festinare ad cibum, antequam quis orauerit Deum aut antequam cibum benedixerit, vt his saepenumero contingit, qui tam indomitum effrenemque habent appetitum, cui dominari non curant. Adeo enim manere festinare ad cibum, nisi infirmitas aegritudoque ad hoc cogat, turpe ac absurdum est. Ad quod non vera fames, nec naturae necessitas, sed vitiosa inueterataque consuetudo, cui repugnare necesse est, incitat. Secundo species gulae est, lauta delicataque querere. Sic refertur de Epulone diuitem, quod epulabatur quotidie splendide, non necessitatis gratia, sed voluptatis: quia peccatum non est in cibo, nec peccat qui praeciosa & delicata comedit, si intentio sit casta: sed qui delectationem in huiusmodi querit, aut propter delectationem sumit, visolent facere, qui communia sparnunt, si cibum praeciosorem ac voluptuosorem expectent, tam curiose inter cibum & cibum, non necessitatis, infirmitatis, aut etiam sanitatis, sed voluptatis gratia discernentes. Delicata autem & sumptuosa querere, magis est reprehensibile in pauperibus quam diuitibus, quia manifestiorem indicat gulae concupiscentiam, cui nihilominus quamuis pauperes sint, satisfacere volunt cum rei familiaris iactura. Hoc genere gulae deliquerunt Israelitae, qui fastidientes manna, petierunt carnes, quibus gulofo satisfacere appetitui. Mater sancti Bernardi, mulier nobilis, crasso rusticoque alere solebat suas proles cibo, eas quasi ad erenum preparatura. Delicata permittuntur infirmis, qui naturae in necessarijs non possent sufficere, si ea tamen, quae inuiti sunt aut horrent admitterent. Cum diuitibus & delicate educatis, cibis quoque delicatioribus a puero assuetis, & cum his qui tenerioris sunt complexionis, dissimulatur, vt comedant delicatiora, modo intentio sit casta, vt querant refectioem, non delectationis excitationem. Augustinus in regula sua etiam monachis, si viliora fastidiant, vt pote non assueti olim in seculo aut cum parentibus, permittit

AAAAA 4. melio-

In quadragesima quando comedendū esset.

Ieiunare qui non obligantur.

Luca 16.

Sumptuosa & delicata comedere quādo quibusque vitiosum sit. Num. 21.

Delicata quibusnam permittantur comedere.

Augustina

T. VI
21

Magnatibus
qui cibi per-
mittantur.

Cibum nimis
delicate præ-
parare quan-
do peccatum
fit.

Beccard.

Mensuram
modumque
excedere in
comedendo
quale pecca-
tum fit.

Ezech. 16.

Iertere in
cibum ni-
mis auide
quid fit.

Gen. 5.

Comedere
nimis frequē-
ter quid fit.

melioribus refici, eosque vult propterea esse humiliores alijs, qui vilibus reficiuntur, quos æstimat feliciores.

Magnatibus quoque propter statum cibi præciosiores admittuntur. Non quod illi gula non possint peccare, imo peccant & ipsi non raro neque leuiter gula, etiam in vilioribus cibis. Non enim dicitur cibus vilis, qui vehementer delectat. Vno itaque verbo rei summam dicam: Quærere delicatiora propter voluptatem tantum & gulæ, quæ inordinatum habet appetitum, edendi quæ libidinem & viliora propterea aspernari, non licet.

Tertia species est nimis studiose cibum, vt bene suauiterque gustum afficiat, parare, salsamenta quæ & sapores peregrinos adijcere, qui non raro corpori nutriendo magis obsunt, quam conducunt, vt, sicut ait Bernardus, famem non excitet cibus, sed sapores. Mira enim excogitant arte sua homines, vt prouocent appetitum vel saturitatem iam victum.

Quarta species est gulæ, nimium comedere, ingurgitare, excedere quæ in cibi mensura. Hoc adeo faciliter non contingit Deum timentibus, vbi non est ciborum varietas aut accurata præparatio. Propterea qui simplici vtuntur cibo & operantur, rarius infirmantur. Hoc genere peccauerunt Sodomitæ, vt dicitur in Ezechiele: *Hæc fuit iniquitas Sodoma: Superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius & silarum eius.* Potest tamen fieri ex ignorantia, vt mensura excedatur absque graui peccato, præsertim si non adeo sit grauius cibo aut potu quin debita & officia sua possit implere.

Quinta species, nimis ardentem ad cibum se effundere, vt faciunt hi qui tum præcipitanter, auide quæ cibum sumunt, vt expectare nequeant, donec satis sit masticatus: huiusmodi gulosi non cessant comedere, nisi fastidiant. Hoc genere gulosus fuit Esau, qui primogenita sua vendidit pro cibo, quem auide nimis concupiuit. Fit quandoque tamen effusio animi super cibum, vt festinato sumatur cibus, ex vehementia famis. Hoc quamuis indecens sit & immoderatum, tamen caret (puto) graui peccato, quia nihil intenditur nisi refectio.

Sexta species gulæ, est nimis frequenter comedere, anserum more, qui vbiunque viderint aquam, bibunt. Infirmi, laborantes, operarij, pueri, senes, comedunt sapius, & parum qualibet vice. Veruntamen alijs, puta sanis, iuxta quendam philosophum, semel in die comedere sufficeret, bis toleratur, ter exceditur. Vnde quidam dicebat: Qui in die manducat semel, Deus, hoc est, diuinus est: qui bis, homo est: qui ter, bestia est. Redeundo itaque ad Euangelium, conuiuium hoc Christi fuit, quo esurientes homines pauit. Esuriebant autem tam spiritualem, quam corporalem cibum. Nisi enim Dei verbu esurissent, Iesum adeo ad remotiora loca non fuissent sequuti. Verum cum Christi nec verboru suauitate, nec moru possent satiari dulcedine, ideo tam diu illi adhæserunt. Vos filij sicut cibum esuritis corporis, sicut quæritis, sicut denique suauiter sumitis, ita esurite, quærite & sumite multo magis animæ cibum. Qui enim corporis non appetit cibum, qui cibum fastidit ac reiecit, languorem grauem indicat stomachi. Sic qui Dei verbum audire renuit, qui ve fastidit nec retinet, non parum infirmus est mente. Cui iure timendum quoque est, se de illorum non esse numero, quibus Christus dicebat: *Qui est ex Deo, verba Dei audit: sed inter illos constitutum, qui-*
bus

bus dicit: Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Qui est cum Patre & Spi-
ritu sancto benedictus in secula, Amen. Ioan. 8.

IN SOLENNITATE DEDICATIONIS EC-
clesiæ. Lectio loco epistolæ ex Apocalypsi B. Io-
annis Apostoli, capite XXI.

IN diebus illis. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam des-
cendentem de celo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro
suo. Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce taber-
naculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis. Et ipsi popu-
lus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et abster-
get Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque lu-
ctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Et dixit qui
sedebat in throno: Ecce noua facio omnia.

PARAPHRASIS IN EANDEM EPISTOLAM.

Nemini mirum videbitur, cur hæc hodie lectio legatur in solennitate
dedicationis templi, si attenderit non hodie dedicationis memoriam
agi lapidum, lignorum, cimenti, tecti, vasorum, & huiusmodi mate-
riarum templi, sed congregationis positus huius sanctæ, quæ simul in vni-
tatem Ecclesiæ huius particularis sub vno prælato, sub vnoque pastore con-
gregata est. Hæc tamen congregatio non est aut dici debet vniuersa Eccle-
sia, sed quædam pars Ecclesiæ militantis. Vniuersa enim Ecclesia militans
omnes in se complectitur Ecclesias (vt sic loquar) particulares. Quia tamen
hæc congregatio, huiusq; loci fidelium conuentus, qui in hanc domum col-
ligitur, fide & sub regimine eodem tanquam ciuitas vna simul vnitur: ideo
qui quid de vna vniuersaque Ecclesia legitur & intelligitur, etiam singula-
ri Ecclesiæ huic tanquam vniuersalis Ecclesiæ filix applicatur. Ait igitur Io-
annes: Ego Ioannes in visione mentis ac in spiritu vidi ciuitatem sanctam Ciuitati eue
bene compa-
terur mili-
tans ecclesia.
Hierusalem, hoc est præsentem Ecclesiam militantem, quæ fide ac charitate,
legum paritate, animorumque concordia cum Deo hominum vniit multi-
tudinem, non aliter atque ciuitas suos ciues in vnam congregationem coad-
unat cum suo rectore. Vidi, inquit ciuitatem Hierusalem sanctam. Merito
sancta dicitur, à qua omnis qui in peccato viuit mortali, coram Deo pro-
scribitur. Nil enim *conquinatum intrabit in illum*, quippe quam Christus dile-
xit, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vi-
ræ. Nemo igitur ciuitatis huius est particeps, nisi sanctus à peccatis per virtu-
tem sanguinis Christi mundatus. Dicitur quoque noua: siquidem lege Mosis
antiquata, noua regitur lege gratiæ, puta Euangelica. Sequitur: Paratam à
Deo tanquam sponsam ornatam viro suo. Reuera vt Ecclesia Christo esset
sponso digna, parauit, ornavitq; illam Deus sacramentis, donis, virtutibus
ac gratijs multis ac varijs: quibus vt regina astaret à dextris Deo in vestitu psalm. 44.
deaurato, circumamicta varietate. Astaret, inquam, parata ad omne eius be- psal. 26. 44.
neplacitum, vt videat voluntatem Domini, eandemq; facit, audiens: Oblitus psal. 26. 44.

BBBBB

cccc